

Vleeskens in Stoppeldijk

17 Mei 1834 voor de middag geeft Cornelis Vleeskens de geboorte aan van zijn zoon Josephus, geboren de dag er voor om half negen in de avond. Joseph is het vierde kind van Cornelis en zijn vrouw Judoca Durinck. Zijn naam komt uit haar familie, vermoedelijk is het die van haar opa. Ook hun eerste kind hadden ze Joseph genoemd maar die was na enkele dagen overleden (1828). De tweede Joseph blijft leven, voorlopig!

Ze wonen wijk D 47 op de Graauw. Joseph wordt door zijn vader opgeleid tot metselaar. Niet veel huizen verder, wijk D 33, woont Dorothea de Bruijn (4 mei 1838). Zij is naaister. Ze trouwen 9 augustus 1859, hij is dan 25, zij 21, minderjarig. Haar vader is anderhalf jaar eerder overleden.

Ze gaan wonen in Boschkapelle, wijk C 2, en krijgen daar hun eerste kind, Hendrika (1861). Een jaar later verhuizen ze naar het nabijgelegen Stoppeldijk, wijk D 35.¹ Dorothea is ruim vier maanden zwanger van de tweede als Joseph overlijdt (6 januari 1863). Ze noemt haar tweede Josephus naar haar overleden man (25 mei 1863).

Dorothea zit nu in een lastig parket. Zij heeft niet alleen twee kleine kinderen, maar ze moet ook zelf de kost verdienen. Een eerste consequentie is dat ze moet verhuizen. Dat is bij de geboorte van Joseph al een feit, ze woont dan in 'huis wijk C, nummer ongemerkt'. De toevoeging 'ongemerkt' stelt niet echt gerust. De tweede consequentie is dat ze zo snel mogelijk opnieuw moet trouwen. Ze doet dat iets meer dan een jaar na de dood van haar eerste man.

Zij, werkvrouw, trouwt 4 februari 1864 met Gijsbregt Hermans, daglooner. Ze worden oud, hij 72 (1906), zij 69 (1908) en krijgen (nog) twee kinderen, waarvan de eerste overlijdt als peuter. Iets later sterft ook Hendrika, op achtjarige leeftijd (1869). Het voltooide gezin bestaat uit Dorothea de Bruijn, Gijsbregt Hermans en hun zonen Josephus Vleeskens en Johannes Franciscus Hermans. Overigens, het adres is nog steeds wijk C ongemerkt, maar bij de geboorte van JFH is er een nummer: wijk C 61.

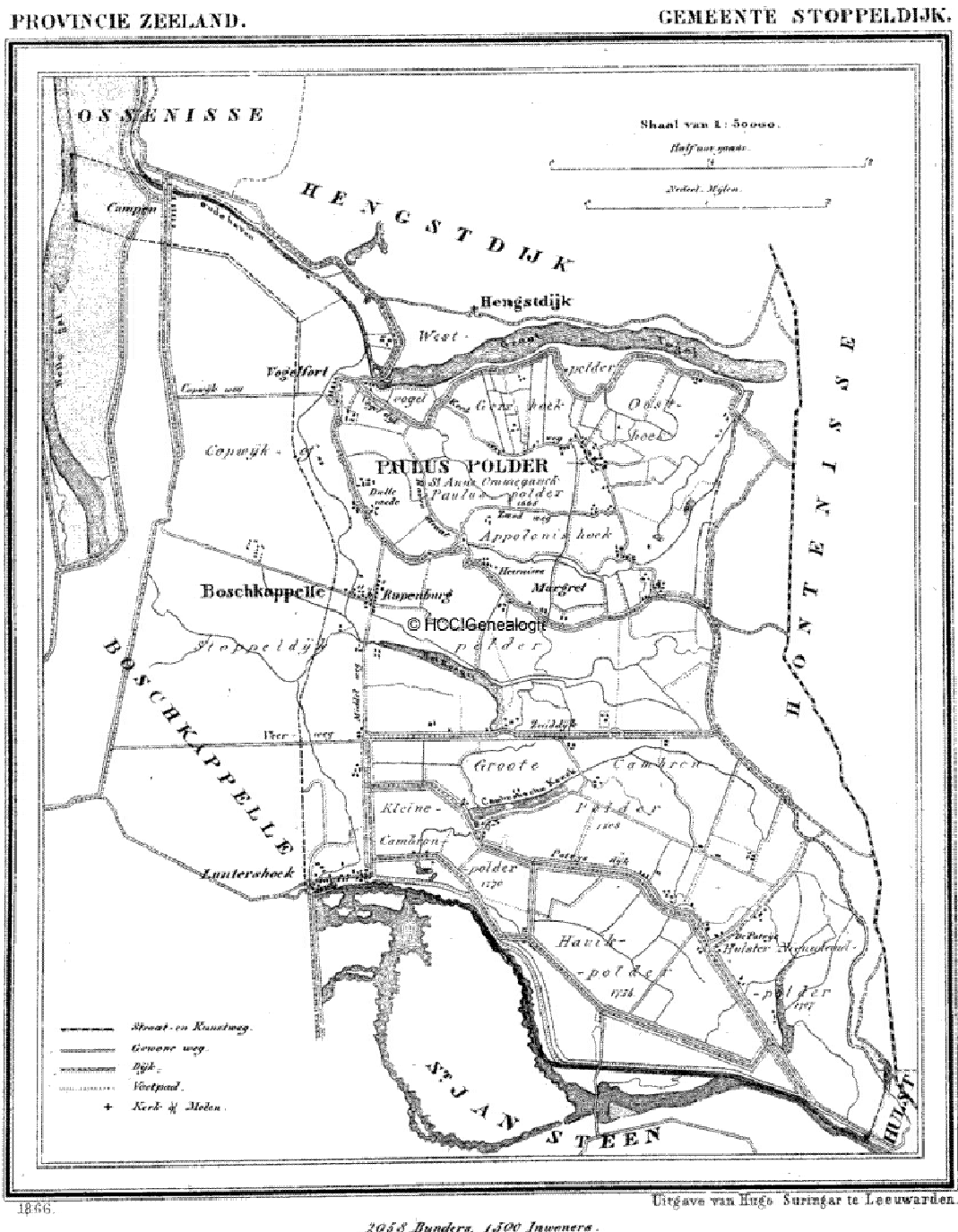
Zoals Graauw vanuit Lamswaarde en Terhole naar het oosten ligt, zo ligt Stoppeldijk naar het westen. De gemeente Stoppeldijk heeft geen kern en de naam Stoppeldijk is weliswaar oud maar duidt geen dorp aan, al wordt hij soms gebruikt voor het buurtschap Rapenburg. De situatie in de jaren veertig is als volgt:²

	huizen	huisgezinnen	zielen	
Rapenburg	36	42	230	gemeentehuis, korenmolen
Sir-Pauluspolder	25	28	140	kerk
Luntershoek	24	28	120	meestoof
Magaret	14	15	64	windkorenmolen
Campen	8		50	meestoof, haventje

¹ Volgens tante Marie zijn ze op 12 mei 1862 verhuisd. Geen idee hoe ze dat wist, tenzij er al een gemeentelijk adresbestand was.

² De gegevens zijn ontleend aan A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, veertien delen (Noorduyt: Gorinchem 1837-1851).

Vijf gehuchten/dorpen in een rommelig geheel van polders en poldertjes. Er stond vanouds een kerk in Sir-Pauluspolder, maar deze werd begin jaren zestig afgebroken en vervangen door een kerk in het meer centrale Rapenburg.³

³ De kaart komt uit de *Gemeente-atlas van Nederland* geteekend door J. Kuyper (Suringar: Leeuwarden 1871).

Deze staat van de gemeente Stoppeldijk belooft niet veel goeds als we op zoek zijn naar de locatie van de adressen wijk D 35 en wijk C 61. We weten niet eens hoe de wijkletters met de gehuchten matchen, laat staan dat we iets kunnen zeggen over huisnummers. De gemeente Vogelwaarde waarin de gemeenten Stoppeldijk, Boschkapelle, Hengstdijk en Ossenis in 1936 opgingen, hebben de wijknummering weliswaar in 1946/47 omgezet in een straatnummering – en er is een omnummeringstabel⁴ – maar er is geen garantie dat de wijkletters al die tachtig jaar hetzelfde zijn geweest. Zo heeft men in Hengstdijk nog in 1933 de wijken opnieuw ingedeeld.⁵ Stoppeldijk D 35 en C 61 leveren via de omnummeringstabel heldere adressen op, maar dat geldt niet voor andere adressen die we gecheckt hebben. Het is wachten op info van het archief.

A. van Overbeeke ca. 1910 [NL-MdbZA Beeldbank prentbriefkaart 21320]

De plotselinge dood van Joseph zette het leven van Dorothea en haar twee kinderen op zijn kop, maar betekende ook het einde van een honderdvijftigjarige traditie. Telkens had een vader Vleeskens zijn zoon of zonen het vak van metselaar bijgebracht en telkens

⁴ Zie <https://www.hengstdijk.eu/archief/archief-adressering.pdf> (16-12-2020): *Van wijken naar straatnamen: Lijst van vermelde, nieuwe straatnamen in de gemeente Vogelwaarde, vastgesteld door de raad dezer gemeente in hare openbare vergadering van 6 augustus 1946 ingaande 1 januari 1947.*

⁵ Zie <https://www.hengstdijk.eu/archief/archief-adressering2.pdf>. Iets dergelijks kan men ook gedaan hebben in de gemeente Stoppeldijk...

had dat de gelukkigen iets uitgetild boven de allerlaagste klasse van arbeider, werkman en dagloner. De jongens Vleeskens konden hun handtekening zetten.

Met de dood van zijn vader zat een opleiding tot metselaar er niet meer in voor zoon Joseph (Sjef). Zijn stiefvader was dagloner, diens ouders waren werklieden geweest. Ze hadden hem naar een oom kunnen sturen – metselaars genoeg in de familie –, maar dan hadden ze kostgeld moeten betalen en wat dan met zijn stiefbroer? Johannes Franciscus Hermans was bij zijn trouwen dienstknecht en zijn vrouw veldarbeidster. Hadden ze dan ook de stiefbroer in de leer moeten sturen? Zoon Sjef werd grondwerker.

In zekere zin mogen we van geluk spreken, want anders zaten wij nu, als afstammelingen van Sjef, in Stoppeldijk of een ander gat in het Hulster Ambacht. Immers, de metselaars in de familie zijn meestal gebleven, er was werk en het was redelijk werk, maar de dagloners en de grondverzetters waren eerder geneigd over hun eigen horizon heen te kijken. Ze hadden letterlijk niets te verliezen.

Lage Zwaluwe 1903 [Photoid RAW014002065; https://www.watertorens.eu/torens/Lage%20Zwaluwe/Oude_ansichten.html]. Een woest-originele foto van het emplacement Lage Zwaluwe. We zien een tractiedepot, voorzien van een polygonale locomotievenloods met drie standen (twee als opstelplaats en één als smederij met machinistenkamer, op de foto rechts), een waterreservoirgebouw, een kolenpark en een draaischijf met een middellijn van 13,5 meter. De loods werd in 1890 helemaal ingericht als stelplaats voor locomotieven door het leggen van nog een spoor op de plaats van de smederij en de machinistenkamer. Het seinhuis B (rechts op de foto) is gebouwd in 1901.

We weten niet veel over de migratie van Sjef. De vraag die bij uitstek boeit, is hoe Sjef Vleeskens en Antonia Jooren elkaar hebben ontmoet. Tante Marie gaat hier niet op in. Zou er thuis in Scheveningen nooit over gebabbeld zijn? Sjef woont in Stoppeldijk, Antonia in Zwaluwe. Hoe kom je elkaar dan tegen?

Er zijn drie mogelijkheden. De eerste is de militaire dienst. Is Sjef ingeloot voor de nationale militie? En zo ja, was hij dan gelegerd in de buurt van Zwaluwe? De tweede is het reizen. Eventueel de reis naar een kazerne verderop, maar vooral de reis naar Den Haag. Die gaat langs Zwaluwe. Maar dat veronderstelt wel een vorm van *slow traveling*. Immers, als Sjef het veerpont over de Westerschelde neemt en dan de trein in Vlakte en de overstap in Roosendaal,⁶ heeft hij in Zwaluwe enkele minuten om Antonia te ontmoeten voordat de rechtstreekse trein naar Rotterdam weer vertrekt.⁷ Er zijn natuurlijk ook overstapmogelijkheden die tot drentelen op het station kunnen leiden...

Echt langzaam reizen is te voet gaan en overnachten in een herberg in Zwaluwe, maar misschien is dat de romantische versie. En dan is er een derde mogelijkheid: dat Sjef al werkende op weg gegaan is en wat langere tijd in Zwaluwe gebivakkeerd heeft. Wel, misschien is dat nog wel het meest waarschijnlijke, maar bewijzen zijn er niet.

Sjef was niet zo van de burgerlijke stand. Wat we bij anderen wel zien, dat ze zich zelfs voor een verblijf van enkele maanden laten in- en uitschrijven bij de gemeente, dat doet Sjef niet. Vanaf 5 juli 1891 werkt hij bij de Haagse Duinwaterleiding, maar pas op 8 april 1892, ruim na zijn huwelijk op 11 september, laat hij zich inschrijven bij de gemeente Den Haag.⁸ Tot dan ‘woont’ hij nog in Stoppeldijk.

Duidelijk is wel dat hij na hun ontmoeting zijn werk in Den Haag heeft geregeld en vervolgens is teruggegaan om te trouwen. We zien dat ook bij andere migranten.⁹

We laten Sjef en Antonia nu alleen en zullen de draad oppakken in *Vleeskens in Scheveningen* om het te hebben over de Duinwaterleiding, de huisvesting en de kinderen. Dan zijn er ook de eerste foto's.

†††††

⁶ Zie Harm van Grol, *Migratie – Oponthoud Onderweg*.

⁷ Zie Stationsweb.nl / Reisplanner: Zomerdienstregeling 1891.

⁸ De data zijn van tante Marie, blad 37.

⁹ Zie Harm van Grol, *Migratie – Het Heen en Weer*.